

Катерина САХАРОВА
Національна академія державного управління
при Президентіві України
Дніпропетровський регіональний інститут державного управління

УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

Досліджуються тенденції управління розвитком інтелектуального потенціалу територіальної громади. Обґрунтовується, що успішність територіального розвитку значною мірою залежить від складу та якості інтелектуального потенціалу громади. Доводиться, що управління розвитком інтелектуального потенціалу територіальних громад здійснюється завдяки реалізації ряду заходів, спрямованих на зростання освітнього та наукового потенціалів громад: надання якісних, затребуваних і доступних освітніх послуг населенню; розвиток системи індивідуалізованої, безперервної освіти; впровадження інноваційних технологій в освіту, вирішення проблеми їх кадрового забезпечення.

Ключові слова: інтелектуальний потенціал, розвиток, територіальна громада, управління розвитком.

Kateryna Sakharova. Management of development the intellectual potential of territorial communities

The tendencies of the management of development the intellectual potential of the territorial community is investigated. It is substantiated that the success of the territorial development depends to a great extent on the composition and quality of the community intellectual potential. It is shown that the management of development the intellectual potential of territorial communities is carried out owing to the implementation of a number of measures aimed at increasing the educational and scientific potentials of communities: provision of qualitative, sought-after and accessible educational services to the population, development of the system of the individualized and continuous education, introduction of innovative technologies into education, and solution of the problem of their personnel support.

Key words: intellectual potential, development, territorial community, management of development.

Для соціально-економічного зростання та підвищення конкурентоспроможності кожної країни важливу роль відіграють рівень освіти, знань, досвіду та їх практичне застосування. Саме потенціал освіти, науки та технології стає головним вектором економічного зростання, формує інноваційний тип розвитку, який реалізується через сукупність процесів формування та використання інтелектуального ресурсу в усіх сферах діяльності. Його реалізація створює умови для економічного зростання територій, поліпшення екології і підвищення якості життя людей.

Існує значна кількість наукових праць, присвячених цій проблематиці, зокрема можна виокремити дослідження таких учених, як: О. Бобровська [1], С. Вовканич [2], Л. Диба [3], Ю. Драчук [4], О. Моліна [6], В. Петренко [7] та ін.

Мета дослідження – дослідити складники управління розвитком інтелектуального потенціалу територіальних громад.

Розвиток інтелектуального потенціалу залежить від наявності умов для плідної наукової діяльності та отримання якісної освіти, у тому числі зниження адміністративних бар'єрів вступу у сферу вищої освіти, скорочення транзакційних витрат, чому сприятиме і розвиток інформаційно-комунікаційних технологій.

Відтворення інтелектуального потенціалу громади (ІПГ) може здійснюватися за однією з трьох траєкторій – розширеною, простою або звуженою – залежно від сформованих на території соціально-економічних умов. Розширене відтворення ІПГ як чинника сталого розвитку за інтенсивною, наукомісткою траєкторією можливе в умовах цілеспрямованих дій держави, у тому числі при збільшенні фінансування

Local Government

сфер наукової діяльності, освіти і необхідної інформаційної інфраструктури.

Наступною закономірністю розвитку ІІГ є його постійна матеріалізація, що втілюється в наукомістській продукції. Чим вищий розвиток інтелектуального потенціалу населення, тим вищі кваліфікація, досвід, навички людей, які являють собою нематеріальні інтелектуальні цінності. Специфікація прав на об'єкти інтелектуальної власності, зниження трансакційних витрат в їх оформленні дозволить розширити можливості реалізації інтелектуального потенціалу громади.

Розширення відтворення ІІГ передбачає найбільш повну його реалізацію, а також підвищення рівня його якісних характеристик та внеску в економічне зростання країни та її територіальних громад.

З метою вдосконалення умов формування ІІГ та корекції факторів, що впливають на розвиток ІІГ, вважаємо за необхідне запропонувати:

1. Створити умови для повноцінного розвитку наукової діяльності. Пріоритетним напрямом є підвищення фінансування науково-дослідної роботи. При цьому необхідно збільшити не тільки державне фінансування, яке за своїми розмірами має наблизитися до 5 % від ВВП, відповідно до рекомендацій експертів ООН, але й стимулювати збільшення витрат наукових підрозділів великих корпорацій, дрібних та середніх наукоємних фірм. Для стимулювання приватних витрат на науково-дослідну роботу можуть бути запропоновані такі заходи:

- створення цілісної нормативно-правової системи, що допускає мінімізувати недоліки у сфері інтелектуальної власності, оскільки результатом науково-дослідної роботи, як правило, є інтелектуальні товари та послуги;

- створення державної інфраструктури у вигляді консультаційних служб, що дозволяє зменшити адміністративні бар'єри входження у сферу науково-дослідної роботи, підвищити ціну нелегальної діяльності і знизити ціну підпорядкування закону;

- підтримка діяльності у сфері науково-дослідної роботи на основі раціональності – підвищення співвідношення результатів і витрат – застосування деяких заходів, спрямованих на надання пільг економічного характеру (наприклад, податкові пільги за єдиним соціальним податком і податком на додану вартість).

2. Створити умови для збереження кваліфікованого кадрового складу науки.

Робота в цьому напрямі ведеться, однак існує потреба:

- збільшити підтримку кадрового потенціалу науки та освіти;
- застосувати диференційований підхід до оновлення наукових кадрів з урахуванням прогресивних тенденцій розвитку та особливостей структури науки;
- забезпечити спадковість наукових шкіл та поколінь;
- застосувати комплексний підхід до вирішення проблем на базі узгодженого використання політичних, економічних, організаційних, соціально-кадрових та освітніх форм та методів.

3. Створити умови для підвищення кількості аспірантів на 1 000 осіб зайнятого населення. Аспіранти є кадровим потенціалом сфер наукових досліджень не тільки в державних, але й комерційних установах. У цьому випадку посилюється роль громадської думки щодо підвищення статусу наукової діяльності. Крім того, важлива причетність до наукової школи, що закладає принципи, яких будуть дотримуватися майбутні дослідники в подальшій діяльності. Важливим є факт цільової матеріальної підтримки молодих учених, оскільки невеликий розмір стипендії сприяє подвійній зайнятості і часто залучає молодого дослідника до інших сфер господарської діяльності. У результаті державні витрати на підготовку потенційного наукового кадру не досягають своєї мети.

4. Підвищити питому вагу організацій, що використовують інформаційні технології, за допомогою заходів непрямого регулювання.

5. Створити систему, яка забезпечить об'єктивну оцінку стану наукових, освітніх

систем та інформаційних технологій, які визначають формування ІІГ, та чинників, які впливають на його розвиток. Це обумовлено тимчасовими проблемами розпізнавання явищ, а також недостатнім набором показників, за якими ведеться статистичний збір інформації. Крім того, методики статистичного обліку, що застосовуються в актуальних для моніторингу стану ІІГ сферах, не мають стабільності, що ускладнює виявлення стійких тенденцій і прогнозування ситуації.

7. Створити умови для досягнення прозорості та контрольованості процедур прийняття рішення як результат взаємодії державного регулювання наукової, освітньої системи, інформаційної сфери та їх цільової діяльності.

8. Розробити систему критеріїв, що відображають результат, його кількісне і якісне вимірювання та оцінку, на яку необхідно орієнтувати економічні суб'єкти у їх діяльності, застосовуючи побічні заходи стимулювання. Створити умови для зниження трансакційних витрат, насамперед скорочення тимчасових витрат економічних суб'єктів на адміністративне врегулювання діяльності у сфері створення та реалізації інтелектуальних ресурсів.

Проведений аналіз інтелектуального потенціалу територіальних громад дозволяє зробити висновок, що освітній потенціал у громадах досягає високих значень порівняно з науково-інформаційним та комунікаційним потенціалом. Це пов'язано з тим, що сучасна ситуація в Україні характеризується наявністю розвиненої системи вищої освіти. Також останні десятиліття визначаються високим попитом на вищу освіту, розширенням освітнього простору. Україна увійшла до ТОП-50 рейтингу держав за якістю вищої освіти. Перші три позиції рейтингу зайняли США, Великобританія та Німеччина. Україна ж посіла 45-те місце, поступившись Польщі (43) та обігнавши Естонію (49) і Пакистан (50). Під час складання рейтингу порівняно освітні здобутки країн за чотирма показниками: позиція за ефективністю освітньої системи, доступ населення до ринку якісних освітніх послуг, досягнення кращого закладу вищої освіти (ЗВО) держави та обсяги інвестицій у галузь [9].

На сьогодні, коли формою нагромадження суспільного багатства стають знання, ведеться активна робота з обґрунтування нової ролі і нової відповідальності системи вищої освіти в сучасних умовах, яка все частіше зводиться до вирішення лише економічного завдання забезпечення економіки необхідними кадрами, здатними сприймати і розвивати новітні технології, а також до включення максимальної кількості працездатних людей у трудове життя, аби уникнути безробіття. При цьому навчальний процес здебільшого спрямований на підготовку вузькоорієнтованого фахівця. Така тенденція розвитку освіти, пов'язана з процесами комерціалізації соціальної і культурної сфер, глобалізацією світової економіки, небезпечна серйозною деградацією основних цілей і завдань, які ставить суспільство перед цією системою.

Найбільше занепокоєння викликає виникнення ринку освітніх послуг, оскільки освіта починає орієнтуватися виключно на потреби покупців, тобто учнів, їх батьків, які оплачують освітні послуги. Освіта перетворюється на систему, розвиток якої визначається не потребами суспільства в цілому, а попитом на ринку праці. Перед системою освіти ставляться не стільки завдання цивільного, соціального, політичного та культурного розвитку громадян, скільки завдання з підготовки кадрів, які знайдуть застосування на ринку праці.

Використання термінів «освіта» і «освітні послуги» як синонімів зумовлює трактування освіти як одного з численних соціальних благ, зовнішніх стосовно людини, ринкового бачення освіти як такої. Однак послуги освіти мають певну специфіку порівняно з іншими видами послуг, пов'язану з тим, що наслідки від споживання освітніх послуг виявляються благом не тільки для безпосереднього споживача, учня, а й для економіки і суспільства в цілому. Освіта – це соціально важливе благо, економічними результатами якого є: підвищення продуктивності

Local Government

праці; національний і регіональний розвиток; підвищення рівня споживання зміцнення потенціалу переходу від індустріальної економіки малокваліфікованої праці до економіки, заснованої на знаннях.

Зведення результатів освіти виключно до індивідуально важливих призводить до того, що це благо починає вироблятися в суспільно неоптимальних масштабах. Дійсно, приймаючи рішення про обсяг споживання соціально важливого блага, кожен індивід враховує його цінність лише для себе, оплачуючи той масштаб споживання, який максимізує його індивідуальну корисність. Відповідно корисні для інших наслідки можуть проявитися в недостатніх масштабах, обмежених рішеннями приватних покупців і споживачів подібних послуг.

Незважаючи на те що головним джерелом фінансування вищої освіти, як і раніше, є державні бюджети, на додаток до них усе частіше використовуються кошти з недержавних джерел. Зміна пропорції між приватним і державним фінансуванням зумовлює більш прямий вплив ринкових сил на діяльність ЗВО. У результаті формується ринок освітніх послуг, в основі якого лежить підхід до сфери освіти як ринку знань, на якому студенти та учні є покупцями, а навчальні заклади – продавцями знань.

Хоча в більшості випадків принцип розподілу витрат реалізується у вигляді встановлення плати за навчання для студентів, які навчаються в недержавних інститутах, усе частіше і державні інститути переходять до впровадження принципу участі студентів у покритті витрат на їх навчання.

Ринковий підхід до системи освіти має позитивний аспект, що виражається в розвитку конкуренції між ЗВО. Посилення конкуренції з боку недержавних ЗВО сприяє більшому розмаїттю і розширенню можливостей вибору для студентів, стає потужним стимулом, що спонукає державні університети до інновацій і модернізації, підвищення якості освіти. Однак вплив ринкових сил також викликає згубні наслідки. Перш за все це стосується питання рівності доступу до освіти. Розширення вибору інститутів має сенс тільки для тих студентів, у кого є кошти для оплати навчання в недержавних інститутах або тих, хто має доступ до фінансової допомоги.

Таким чином, існує суперечність між збільшеними при переході до ринкових відносин потребами економіки в більш високому рівні освітнього потенціалу та недостатністю фінансування освіти з боку споживачів сформованого освітнього потенціалу. Витрати на формування освітнього потенціалу регіону мають характер суспільних, а результати привласнюють споживачі трудових ресурсів, не надаючи інвестицій на його відтворення. При цьому держава не вживає заходів для формування нових стійких джерел його фінансування.

Можна зробити висновок, що проблему формування освітнього потенціалу, яка постала перед суспільством, неможливо вирішити без належної уваги роботодавців до підготовки майбутніх працівників в освітніх установах.

На сьогодні сформувалося декілька підходів до інвестування в процес формування освітнього потенціалу:

- 1) держава фінансує отримання освіти учнями;
- 2) учні самостійно здійснюють фінансові вкладення в освіту і професійну підготовку. У майбутньому роботодавець компенсує витрати працівника відповідною оплатою праці;
- 3) ЗВО ведуть господарсько-економічну діяльність, використовуючи отримані доходи на освітній процес, наприклад створення фондів;
- 4) потенційні роботодавці здійснюють витрати на вибір, відбір, підготовку, адаптацію та подальший розвиток майбутніх працівників.

Останні два підходи не отримали належного поширення в нашій країні. Третій підхід пов'язаний з цілою низкою законодавчих змін. Ми пропонуємо підхід, коли об'єднані територіальні громади в умовах скорочення обсягу урядових асигнувань

є замовниками на підготовку фахівців для власних потреб, що є реальним шляхом вирішення проблеми. Об'єднаним територіальним громадам слід урахувати, що інвестиції в освіту створюють запас (резерв) кваліфікованих кадрів, вирішують проблеми нестачі пропозиції необхідних фахівців на ринку праці, а також якості їх освіти, є каналом повернення молоді після навчання в громади.

Наслідком пасивного ставлення роботодавців до процесу формування освітнього потенціалу є невисокий рівень його можливості бути реалізованим. Про це свідчать високі показники зайнятості фахівців з вищою освітою працею, що вимагає більш низького рівня підготовки, у поєднанні з високим попитом на висококваліфікованих фахівців на підприємствах. Це пов'язано з наявним на сьогодні дисбалансом між попитом підприємств на кваліфікованих фахівців із необхідними професійними якостями і обмеженими можливостями ЗВО задовольнити цей попит. Ця ситуація зумовлена такими причинами:

– у процесі формування освітнього потенціалу ЗВО не враховується кон'юнктура ринку праці;

– унаслідок інерційності системи освіти є висока ймовірність незатребуваності в реальній економіці багатьох знань, отриманих у процесі навчання;

– потенційні роботодавці займають пасивну позицію в процесі формування освітнього потенціалу, а саме: не беруть участі в розробці освітніх стандартів і навчальних програм;

– освітні установи неспроможні самостійно забезпечити освіту випускників за професіями, що мають попит на ринку праці.

Від діяльності системи освіти, зокрема від відповідності знань, отриманих випускниками ЗВО, запитам потенційних роботодавців залежить зростання регіональної і національної економіки. У такій ситуації освітні програми повинні орієнтуватися на перспективні потреби економіки. Тому актуальним завданням стає виявлення потреб підприємств у кваліфікованих кадрах, немає узгодження цих потреб з діяльністю системи освіти.

Сьогодні стає все більш очевидним, що сучасна українська освіта не відповідає потребам суспільства і економіки. Головним чином це пов'язано з двома проблемами управління освітнім потенціалом: недостатністю його фінансування; невідповідністю сформованої структури освітніх програм актуальним потребам. Тому важливим напрямом у забезпеченні зростання освітнього потенціалу є підвищення доступності та якості освіти, що відповідає вимогам інноваційної економіки і сучасним потребам суспільства. Крім того, сприяти зростанню освітнього потенціалу може розвиток сучасної системи безперервної освіти, підготовки і перепідготовки професійних кадрів. Ці заходи пов'язані зі змінами в прийнятті управлінських рішень, до чого мають залучитися роботодавці, по-перше, як джерела фінансування освіти майбутніх працівників і, по-друге, як учасники освітнього процесу.

У ході проведеного дослідження встановлено, що інший складник інтелектуального потенціалу – науковий потенціал – досягає критично низьких величин. Однією з причин є скорочення чисельності осіб, зайнятих у наукових дослідженнях. Ця проблема загострилася в кінці 90-х рр. ХХ ст. На сьогодні багато кваліфікованих фахівців стали залишати дослідні організації за власним бажанням, реагуючи таким чином на низьку оплату праці. Прихід у країну іноземних компаній, швидкий розвиток сфери послуг і зростаюча диференціація в оплаті праці сприяли появі привабливих робочих місць, які часто не вимагають високого рівня кваліфікації. Як наслідок, відбувся перехід кваліфікованих кадрів у торгівлю та інші галузі з більш високою оплатою праці.

Єдиним способом залучення висококваліфікованих фахівців у сферу наукових досліджень є забезпечення високого рівня заробітної плати. В іншому випадку буде

Local Government

тривати тенденція відбору найменш кваліфікованих і продуктивних працівників. Якщо працівник виявляється конкурентоспроможним, його не вдається довго утримувати. Це призводить до подальших економічних втрат. Вирішення цього завдання пов'язане з розвитком високотехнологічних виробництв, які забезпечують виробництво конкурентоспроможної продукції, що мають попит на результати наукової діяльності, а також надають високооплачувані робочі місця. Переорієнтація діяльності підприємств на розробку і виробництво нових конкурентоспроможних товарів і послуг, що приносять більший дохід, дозволить залучати й утримувати висококваліфікованих фахівців.

Однак скорочення державного фінансування науки є стримуючим фактором на шляху до здійснення і впровадження нових перспективних розробок. У такій ситуації держава повинна стимулювати приватний сектор на збільшення витрат на наукові дослідження. Це досягається шляхом провадження інвестиційної політики, спрямованої на залучення додаткових фінансово-кредитних ресурсів для інноваційного розвитку, кредитно-грошової і бюджетно-податкової політики.

Позитивну роль може виконувати використання фінансових важелів і стимулів, наприклад:

- фінансування інноваційних проектів з коштів бюджету, конкурсний відбір інноваційних проектів;

- бюджетні гарантії приватним інвесторам;

- стимулюючі субвенції для підприємств, які перебувають у складних економічних умовах;

- надання цільових бюджетних дотацій підприємствам, що здійснюють перспективні розробки та виробництво наукоємної продукції.

Важливу роль має вдосконалення податкових важелів і стимулів для організацій, що здійснюють наукові дослідження, а саме: надання податкових кредитів; прискорена амортизація основного капіталу; надання податкових пільг і спеціальних податкових режимів інвесторам (що не мають індивідуального характеру); виключення з оподаткованої бази тієї частини доходів, яка йде на інвестиції у власний технологічний розвиток, тобто на нові розробки і технічне переозброєння. Підтримка сфери науки може здійснюватися за допомогою кредитних важелів, наприклад: застосування цільового кредитування, страхування кредитів та ін.

Оскільки реалізація наукової праці знаходить вираження в інноваціях, необхідно активізувати взаємозв'язок між наукою і виробництвом. Зацікавленості підприємств у виробництві інноваційної продукції можна досягти реалізацією програм, спрямованих на формування цінностей, що сприяють інноваціям і заохочують реалізацію творчої, підприємницької та громадської активності громадян.

Важливу роль тут відіграє розвиток комунікаційного потенціалу. Комунікаційний потенціал може забезпечити як соціальний, так і економічний поступ. Інформаційно-комунікаційна сфера відкриває нові можливості акумуляції та вироблення принципово нових знань і технологій шляхом множинних перетинів цифрових і концептуальних даних віддалених галузей і сфер наукової і практичної діяльності.

Виявлені в дослідженні низькі значення інтелектуального потенціалу є серйозним обмежувачем зростання української економіки. У такій ситуації державна політика повинна ґрунтуватися на виробленні єдиної регіональної політики, спрямованої на досягнення ключових цілей, що стоять перед Україною в довгостроковій перспективі.

Таким чином, досягнення високого рівня конкурентоспроможності забезпечується безперервністю інноваційного процесу, який нерозривно пов'язаний із розвитком фундаментальної і прикладної науки, впровадженням її результатів в

інноваційне виробництво. Реалізація цієї умови відіграє ключову роль у сучасному розвитку і пов'язана із задоволенням підприємствами і науковими організаціями своїх потреб у фахівцях з певними знаннями, вміннями і навичками. Тому для успішного розвитку інноваційної економіки в регіонах необхідно сформувати умови для взаємодії організацій, що здійснюють наукові розробки, та організацій, що беруть участь у створенні інноваційного продукту, і системи освіти.

Виникає необхідність розвитку власних високотехнологічних виробництв у регіонах, які забезпечують виробництво конкурентоспроможної продукції та надають високооплачувані робочі місця. При цьому ЗВО набувають особливого значення з точки зору зростання кваліфікації економічно активного населення (у тому числі і потенційних ресурсів). Інтелектуальний потенціал бачиться як основний фактор продуктивності підприємств і процесу розвитку регіону.

ЗВО отримують ключову функцію – перетворення нових знань на кваліфікацію. Зміна (зростання) вимог до кваліфікації праці обумовлює зростання потреби в підвищенні кваліфікації. Діяльність ЗВО стає необхідною для формування економічної інфраструктури технологічного і наукового трансферу, перш за все з огляду на те, що пошук переваг розвитку повинен здійснюватися у сфері наукомісткого виробництва товарів і послуг.

Отже, стає очевидним, що нерозривний взаємозв'язок у розвитку освіти, науки і виробництва є джерелом активізації інноваційної діяльності в громадах. Розвиток інтегративного зв'язку «освіта» – «наука» – «виробництво» є важливим кроком на шляху до вирішення завдання ефективного формування і використання інтелектуального потенціалу територіальних громад. В іншому випадку можливі додаткові економічні витрати у вигляді витрат на перенавчання як з боку домогосподарств, так і з боку фірм і держави. Реалізація таких механізмів у громадах стане додатковим джерелом зростання економіки країни.

Таким чином, можливе здійснення ряду заходів, спрямованих на зростання освітнього та наукового потенціалів громад:

- надання якісних, затребуваних і доступних освітніх послуг населенню;
- розвиток системи індивідуалізованої, безперервної освіти;
- впровадження інноваційних технологій в освіту, вирішення проблеми їх кадрового забезпечення.

Створення умов для зростання інтелектуального потенціалу територіальних громад дозволить не тільки впоратися з економічними проблемами, а й підвищити соціально-економічні показники території та їх інтелектуальний потенціал. Економічно сильна територія стане основою розвитку національної економіки в цілому.

Список використаних джерел / List of references

1. **Бобровська О. Ю.** Інтелектуальні ресурси регіонів і їх використання в умовах децентралізації влади в Україні / О. Ю. Бобровська // Сталій розвиток територій: проблеми та шляхи вирішення : матеріали VI міжнар. наук.-практ. конф., м. Дніпропетровськ, 9 жовт. 2015 р. / за заг. ред. О. Ю. Бобровської. – Дніпропетровськ : ДРІДУ НАДУ, 2015. – С. 15 – 18 [Bobrovska O. Yu. Intelektualni resursy rehioniv i yikh vykorystannia v umovakh detsentralizatsii vlady v Ukraini / O. Yu. Bobrovska // Stalyi rozvytok terytorii: problemy ta shliakhy vyrishennia : materialy VI mizhnar. nauk.-prakt. konf., m. Dnipropetrovsk, 9 zhovt. 2015 r. / za zah. red. O. Yu. Bobrovskoi. – Dnipropetrovsk : DRIDU NADU, 2015. – С. 15 – 18].

2. **Вовканич С. Й.** Духовно-інтелектуальний потенціал України та її національна ідея / С. Й. Вовканич. – Львів : Вид-во ЛБА, 2001. – 540 с. [Vovkanych S. Y. Dukhovno-intelektualnyi potentsial Ukrainy ta yii natsionalna ideia / S. Y. Vovkanych. – Lviv : Vyd-vo LBA, 2001. – 540 s.].

3. **Диба Л. М.** Сутність поняття інтелектуальний потенціал та інтелектуальний капітал як економічних категорій / Л. М. Диба // Економ. вісн. ун-ту : зб. наук. пр. – 2011. – Вип. 17/1. – С. 124 – 129 [Dyba L. M. Sutnist poniat intelektualnyi potentsial ta intelektualnyi kapital

Державне управління та місцеве самоврядування, 2018, вип. 4(39)

Local Government

yak ekonomichnykh katehorii / L. M. Dyba // Ekonom. visn. un-tu : zb. nauk. pr. – 2011. – Vyp. 17/1. – S. 124 – 129].

4. **Драчук Ю. З.** Інтелектуальний потенціал в Україні: проблеми та напрями розвитку / Ю. З. Драчук, Н. В. Трушкіна // Економ. вісн. Донбасу. – 2016. – № 3(45). – С. 207–212 [Drachuk Yu. Z. Intelektualnyi potentsial v Ukraini: problemy ta napriamy rozvytku / Yu. Z. Drachuk, N. V. Trushkina // Ekonom. visn. Donbasu. – 2016. – № 3(45). – S. 207 – 212].

5. **Концепція** реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні : розпорядження Кабінету Міністрів України від 1 квіт. 2014 р. № 333-р. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-p> [Konseptsiia reformuvannia mistsevoho samovriaduvannia ta terytorialnoi orhanizatsii vlady v Ukraini : rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 1 kvit. 2014 r. № 333-r. – Rezhym dostupu : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-r>].

6. **Моліна О. В.** Інтелектуальний потенціал регіону / О. В. Моліна // Вісн. соц.-економ. дослідж. ОДЕУ. – 2010. – Вип. 40. – С. 365 – 372 [Molina O. V. Intelektualnyi potentsial rehionu / O. V. Molina // Visn. sots.-ekonom. doslidzh. ODEU. – 2010. – Vyp. 40. – S. 365 – 372].

7. **Петренко В. П.** Управління процесами інтелектокористування в соціально-економічних системах : наук. монографія / В. П. Петренко. – Івано-Франківськ : Нова Зоря, 2006. – 352 с. [Petrenko V. P. Upravlinnia protsesamy intelektokorystuvannia v sotsialno-ekonomichnykh systemakh : nauk. monohrafiia / V. P. Petrenko. – Ivano-Frankivsk : Nova Zoria, 2006. – 352 s.].

8. **Про засади** державної регіональної політики : Закон України від 5 лют. 2015 р. № 156-VIII. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/156-19> [Pro zasady derzhavnoi rehionalnoi polityky : Zakon Ukrainy vid 5 liut. 2015 r. № 156-VIII. – Rezhym dostupu : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/156-19>].

9. **Україна** ввійшла до ТОП-50 рейтингу держав за якістю вищої освіти // Вища освіта : інформаційно-аналітичний портал. – Режим доступу : <http://vnz.org.ua/statti/9231-top-50-rejtyng-jakist-vyschoyi-osvity> [Ukraina vviishla do TOP-50 reitynhu derzhav za yakistiu vyshchoi osvity // Vyshcha osvita : informatsiino-analitychnyi portal. – Rezhym dostupu : <http://vnz.org.ua/statti/9231-top-50-rejtyng-jakist-vyschoyi-osvity>].

Надійшла до редколегії 04.11.18